

Jaana Janhila

UUTTA UNKARILAISTA ETSIMÄSSÄ

Unkarilaisessa koulumaailmassa eletään muutosten ja mullistusten aikaa. Poliittisen yhteiskuntajärjestelmän muuttumisen jälkeen erilaiset instituutiotkin haluavat uudistua ja tarkistaa toimintaperiaatteitaan. Peruskouluopetuksessa tapahtuvien muutosten juuret ovat kuitenkin löydettävissä peräti parinkymmenen vuoden takaa. Jo vuonna 1973 tehtiin joitakin yksittäisiä muutoksia tuolloin voimassa olleeseen kouluopetusta säätelevään lakiin. Samansuuntaisesti lakia muuteltiin vuonna 1978. Kokonaan uusi laki ja opetusohjelma saatiin vuonna 1985, sillä varauksella, että kuitenkin vuoden 1978 opetussuunnitelma jätettiin voimaan. Se on valtakunnallinen opetusohjelma, joka on edelleenkin voimassa. Opetusohjelmaa noudattavat kaikki peruskoulut lukuunottamatta erilaisia kokeilukouluja, joilla on omat ohjelmansa. Tällä hetkellä lakia ollaan jälleen uudistamassa ja uuden lain pitäisi astua voimaan kuluvan vuoden aikana.

Vuoden 1989 poliittiset muutokset vaikuttivat peruskoulutukseen juuri kokeilukoulujen kautta. Poliittisen systeemin muutoksen jälkeen Unkarin koulumaailmaan tulvi uusia, erilaisia opetusohjelmia, joiden pohjana oli kuitenkin vuoden 1985 laki ja ainakin osittain vuoden 1978 valtakunnalliset opetusohjeet. Halu kokeilla uutta on edelleen valtava, mutta yksiselitteisesti parasta opetusohjelmaa ei ole vielääkään löydetty. Perinteisen opetusohjelman rinnalla toimivia opetusohjelmia ovat muun muassa Zsolnai-, Romankovics-, Lo-

vász-, Tolnai- ja Má dai-ohjelmat. Rajoitun tässä artikkelissa esittelemään Zsolnai-ohjelman opetus- ja kasvatustavoitteita.

József Zsolnain kehittänyt Nyelvi-irodalmi-kommunikációs -ohjelma (kieli-kirjallisuus-kommunikaatio) eli NYIK aloitti toimintansa vuosina 1979-83 kaikkiaan 25:llä oppilasryhmällä. Tutkimushankkeena se oli ollut olemassa jo vuodesta 1971. NYIK hyväksyttiin vaihtoehtoisesti ala-asteelle valittavaksi opetusohjelmaksi jo 1985, ja syyskuussa 1989 Zsolnai-ohjelman metodeilla sai alkaa opettaa myös yläasteen opiskelijoita, mikä luonnollisesti lisäsi sen antaman opetuksen määrää. Samana vuonna Zsolnai-ohjelman mukaista opetusta sai koko maassa jo 1431 luokkaa yhteensä 20:ssä kaupungissa. Pelkästään Budapestissa NYIK-luokkia oli 230. Lain mukaan peruskoulu on Unkarissa kahdeksanvuotinen. Ala-aste käsittää neljä ensimmäistä peruskoulu-luokkaa, yläaste neljä seuraavaa.

Zsolnai-ohjelman tavoitteena on lapsen luontaisten kykyjen kehittäminen ja arvojen välittäminen. Käytännön työskentely perustuu harjoitusta korostavaan pedagogiikkaan ja opetuksen kokonaisuuteen, johon pyritään hälventämällä jyrkkiä oppiaineiden välisiä rajoja. Esimerkiksi perinteisesti aina erikseen opetettuja äidinkieltä ja kirjallisuutta opetetaan Zsolnai-ohjelmassa yhden ja saman tunnin kuluessa. Lapselle pyritään antamaan jo ala-asteella mahdollisuudet etsiä ja kokeilemalla löytää oman kyvykkyytensä alueet, päästä selvyteen siitä, mikä häntä kiinnostaa. Siksi oppimateriaalin pitäisi sisältää laajasti kulttuurikasvatusta — ja kulttuuria nimenomaan laajasti ymmärrettynä — vastapainona perinteiselle opetukselle, joka nähdään yksipuolisesti intellektuaalisesti stimuloivana. NYIK pitää ensisijaisena materiaalia, jonka avulla on mahdollista kehittää lapsen tieteellisiä ja taiteellisia kykyjä sekä välittää sellaisia arvoja, jotka motivoivat lasta kehittämään kyseisiä vahvoja alueitaan. Tieto toimii siteenä, joka yhdistää lapsen ja ympäristön. Artikkelissaan *Tananyag és tantárgyi rendszér* (A Tanító 1989/január) József Zsolnai sanoo kokemustensa perusteella olevan epätar-koituksenmukaista, ajanhukkaa ja lasten kannalta ikävystyt-

vää, jos peruskoulun mittaan lapsille opetetaan vain kulttuurin omaksumisen kannalta välttämättömimmät välineet kuten kirjoitus-, luku- ja laskutaito ja näiden opettaminen sinänsä asetetaan päämääräksi.

NYIK pyrkii lähtemään lapsen omista lähtökohdista ja varmistamaan kyvykkyyden kehittämisen perustamalla opetuksensa lapsen uteliaisuudelle, liikunnantarpeelle ja vastaanottavaisuudelle. Opetusohjelmaan on pyritty valitsemaan paljon sellaisia oppiaineita, jotka tyydyttävät lapsen liikunnantarpeen (unkarilainen kansantanssi), leikkitarpeen (nukketeatteri, esineellinen kansatiede) ja itsensä kehittämisen tarpeen (nukketeatteri, runonlausunta, huilunsoitto). Tärkeänä nähdään myös erilaisten arvojen välittäminen: vitaalisten arvojen, arkielämän arvojen, siveellisten, taiteellisten ja kognitiivisten arvojen sisäistäminen.

Pedagogian avulla pyritään lisäämään lasten tuntemusta oman maansa ja kansallisuutensa suhteen. Tavoitteena on mahdollisimman monipuolinen persoonallisuuden kehittäminen. Kykyjen, minäkuvan, maailmankuvan ja tarpeiden kehittämisen ohella halutaan vahvistaa positiivisia asenteita ja lujittaa lapsen itsenäisyyttä, halua opiskella itsekseen, sosiaalista mukautumiskykyä, uteliaisuutta, vastuuntunnetta, tietoa minän eheydestä, itsetuntemusta, kykyä itsearviointiin ja omien intressien toteuttamiseksi, aktiivisuutta yhteisten ja yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen.

Zsolnai-ohjelman tavoitteissa näkyy selvästi kulttuurin ja yhteiskunnan välisten suhteiden tiedostaminen, vahva halu uudistumiseen, itsensä löytämiseen, piilevien kykyjen vahvistamiseen ja erilaisten arvojen tiedostamiseen ja arviointiin. Etsitäänkö tässä uutta unkarilaista, uudenlaisen Unkarin vahvaa kansalaista? Miksipä ei? Koulu muovaa osaltaan kansalaisia, aikakausi kouluansa.

Jos NYIK:in tavoitteet kuulostavat suurilta, suuria ovat pienten koululaisten ponnistelutkin näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Lukemaanoppimisen ohella pyritään suhteellisen varhain kehittämään esimerkiksi lapsen kielellistä kyvykkyyttä sekä oman että vieraan kielen suhteen. Ainekir-

joituksen oppimateriaali jakautuu erilaisiin runoudenlajeihin lukeutuvien tekstien valmistamiseen ja korjaamiseen sekä tekstiopin ja oikeakielisyyden opetukseen. Sanallinen tekstintuottaminen alkaa ensimmäisellä luokalla ja pohjustaa toisella luokalla alkavaa ainekirjoitusta. Perinteistä ainekirjoitusta on laajennettu kertomusten ja uutisten kirjoittamisen suuntaan. Tokaluokkalainen opettelee kommunikointia ottamalla ainekirjoituksen ohella huomioon myös joko fiktiivisen tai todellisen henkilön näkökulman. Kolmasluokkalaiset opiskelevat kutsun, kuvauksen ja luonteenkuvauksen hienouksia. Neljännellä luokalla oppilas osaa kirjoittaa selostuksen ja harjoittelee sellaisen valmistamista kirjan pohjalta. Koko ajan opetellaan myös tekstin korjaamista, jotta lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tekstirakenteita. Päämääränä on, että ainekirjoituksen myötä oppilas oppii kirjoittamaan kommunikaation normien mukaisesti. Samalla kuitenkin kiinnitetään huomiota lapsen omintakeiseen esiintymiseen ja luomisvalmiuksiin. Tokaluokkalaisten ainekirjoitukseen kuuluu siksi myös kirjallinen tarinoiminen vapaasta aiheesta.

Vieraan kielen opiskelu aloitetaan ensimmäisen luokan toisella lukukaudella. Kuukauden koeajan sisällä joukosta karsiutuvat ne oppilaat, jotka tarvitsevat pitemmän kypsymsajan — he aloittavat vieraan kielen opiskelun kolmannella luokalla.

Oppiaineita on runsaasti ja tyypillinen ekaluokkalaisen päivä kestää aamukahdeksasta iltaneljään, välissä kahden tunnin ruoka- ja vapaatauko. Pitkien päivien kuormaa pyritään keventämään vuorottelemalla älyllistä ponnistelua vaativia tunteja liikunnallisten tuntien ja vapaa-ajan kanssa. Toisaalta tiukasti yhteen oppiaineeseen profiloituvista oppitunneista on luovuttu ja esimerkiksi äidinkielen tunnilta voidaan harrastaa nukketeatteria, arvoituksia tai mimiikkaa joko yhdentämis-, motivoimis- tai lepuuttamistarkoituksessa. Kuitenkin jokaiseen oppiaineeseen täytyy sisältyä jotakin kykyjä kehittävää: mainitulla äidinkielen (ja kirjallisuuden) tunnilta voidaan harjoitella sadunkerrontaa, runonlausuntaa, runojen kirjoittamista, tunteiden ilmaisemista kasvoleikeillä ja

ryhdin avulla, kaunokirjallisten teosten esittämistä mimiikan tai nukketeatterin avulla, laulumusiikin rytmin ja sävelkulun variaatioita huilulla, sävelten kätöntää, sopivan tekstin löytämistä säveleeseen ja niin edelleen. Kykyjen kehittämisen ohella pyritään myös ehkäisemään koulusta vieraantumista. Oppilaiden suoritukset arvioidaan sanallisesti. Oppilaat arvioivat myös toinen toisiaan — esimerkiksi osa oppilaista esittää luokan edessä näytelmän ja esityksen onnistuminen ja näyttelijäsuoritukset arvioidaan yhteisvoimin.

Ei liene mitenkään yllättävää, etteivät kaikki Zsolnai-ohjelman pedagogiset ajatukset suinkaan ole eurooppalaisittain ajatellen uusia tai mullistavia. Jo vuonna 1900 julkaisi ruotsalainen Ellen Key kirjansa Lapsen vuosisata, jossa hän esitteli vapauspedagogisia periaatteita korostaen kasvatuksen lähtökohtana kunnioitusta lasta kohtaan sekä luonnonmukaisen, yksilöllisen ja omintakeisen kehittymisen vaatimusta. Kouluopetuksessa tämä merkitsi muun muassa sitä, että erikoistuminen tuli sallia jo varhaisessa vaiheessa ja että lapsen oma-toimisuutta oli tuettava kaikin keinoin.

Samantyyppisiä periaatteita ovat toteuttaneet jo vuosisadan alkupuolelta lähtien ainakin sellaiset perinteiset eurooppalaiset vaihtoehtopedagogiikat kuin Montessori-, Steiner- ja Freinet-pedagogiikka. Italiasta lähtöisin olevan Montessori-pedagogiikan filosofisena perustana on käsitys lapsesta kokonaisuutena, jonka kehitys ei ole rikottavissa intellektuaalisiin, fyysisiin, affektiivisiin tai sosiaalisiin lohkoihin: lapsi rakentaa itseään omien sisäisten voimiensa avulla ja hänen oppimisensa tulisi pohjautua luontaiseen uteliaisuuteen ja tiedonhaluun. Meillä Suomessa Montessori-pedagogiikkaa sovelletaan eräissä alkuopetuksen ja ala-asteen kokeilu-luokissa, muualla Montessori-kouluja ja -päiväkoteja löytyy miltei kaikista Länsi-Euroopan maista. Suurimman suosion Montessori-pedagogiikka on saavuttanut Saksassa ja Hollan-nissa.

Saksasta lähteneen Steiner-pedagogiikan perusajatukse-na on lapsessa itsessään piilevien kehitysmahdollisuuksien toteuttaminen. Steiner-pedagogiikka korostaa taiteellisen ja

käytännöllisen kasvatuksen ohella opetuksen kokonaisvaltaisuutta, runsasta kuvaopetusta ja vihkotyöskentelyä, oppilaiden kannustamista aktiivisuuteen, yhtenäistä luokkayhteisöä ja suoritusten sanallista, selostavaa arviointia. Suomessa Steiner-pedagogiikalla on vakiintunut asema lastentarhasta asteelta lähtien. Opetusohjelmaa noudatetaan erityisissä Steiner-kouluissa sekä sovelletaan joissakin normaaliopetuksen luokissa, eräissä kouluissa Steiner-pedagogiikan mukaan voi opiskella ylioppilaskirjoituksiin asti.

Ranskalaisperäisen Freinet-pedagogiikan ajatukset työntöön kasvatuksellisista vaikutuksista sivuavat niinikään Zsolnai-ohjelman tavoitteita: lapsista on kasvatettava joustavasti muuttuvissakin oloissa työskentelemään kykeneviä kansalaisia, jotka osaavat kantaa vastuun toiminnastaan ja arvioida työnsä tuloksia. Kasvatustoiminnan tulee lähteä lapsen omista tarpeista ja edellytyksistä sekä tyydyttää luontaista uteliaisuutta ja luoda mahdollisuuksia omaan oivaltamiseen. Kommunikaatiolla ja kielellä on keskeinen merkitys kuten Zsolnai-ohjelmassakin. Molempia harjaannutetaan keskusteluilla, asioiden esittämisellä toisille, kertomisella, kriittisillä kommentteilla ja kuuntelemalla. Freinet-pedagogiikan keskus on Ranskassa ja yleensä ranskankielisissä maissa. Se on levinnyt Pohjoismaihin ja muualle Länsi-Eurooppaan sekä Puolaan, Suomessakin sitä on jo kokeiltu.

Zsolnai-ohjelma on saanut paljon julkisuutta Unkarin lehdistössä ja muissa tiedotusvälineissä. Sitä on myös kritisoitu ankarasti. On epäilty, että oppiaineita on liikaa ja että lasta kuormitetaan neuroottisuuteen asti. Opetuksen apuvälineiksi pyritään painetun materiaalin ohella hankkimaan audiovisuaalisia välineitä, ja siitä syystä monet pitävät sitä liian kalliina ja työläänä — etenkin jos opetusvälineiden hankkimisessa tulee vaikeuksia. On myös kysytty, kasvattaako NYIK lukemisvaikeuksien kanssa kamppailevien lasten lukumäärää ja huomioiko ohjelman mukainen opetus lukuvaikeuksista kärsiviä lapsia riittävästi. Kritiikki osoittaa, että ainakin suuri osa pedagogeista seuraa tapahtumia koulumaailman kentällä ja on valmis keskustelemaan vaihtoehtoisten

ohjelmien yksityiskohdista, ongelmista ja ongelmanratkaisuista sekä tiedostaa entistä paremmin, ettei pelkkä opetusohjelman vaihto sinänsä vielä takaa onnistumista.

Toisaalta edes unkarilaiset pedagogit eivät ole aina selvillä kaikkien opetusohjelmien eroista ja ominaispiirteistä, saati sitten tavalliset isät ja äidit. Uuden opetusohjelman valitseminen herättää monissa kouluissa pelkoa ja epävarmuutta — etenkin, kun ohjelmia on valittavana paljon. Traditionaaliseen opetusohjelman valitseminen ei muutospaineiden keskellä tunnu välttämättä turvalliselta ratkaisulta. Perinteisen opetusohjelman mukaan opettavat vakuuttavat, että vapaus tuntuu vahvana heilläkin. Opettaja voi itse valita parhaaksi katsomansa metodit ja soveltaa niitä vapaasti työsäään. Opetuksen taso ja menetelmät riippuvat entistä enemmän opettajasta.

Muutokset herättävät luonnollisesti mielipiteitä suuntaan jos toiseen. Pessimistisimmät varoittavat käyttämästä lapsia erilaisten metodien koekaniineina, mutta toisaalta kokeilunhalun ja myös mahdollisuuden kokeiluun voi nähdä rikkauteena. Onhan positiivista, että tuttujen menetelmien rinnalle halutaan löytää uusia — ainakaan koulumaailman pysähtyneisyydestä ei tämänhetken Unkarissa voida puhua.